वातविध्वंसक नारायण तेले आहेतच, बसा चोपडीत जन्मभर!

आमचा आजचा धर्म हा मुळी धर्मच नव्हे. प्रचलित भिक्षुकशाही धर्म म्हणजे बुळ्या बावळ्या खुळ्यांना झुलवून भटांची तुंबडी भरणारें एक पाजी थोतांड आहे. या थोतांडाच्या भाराखाली अफाट भटेतर दुनियेतला माणूस, माणूस असून पशूपेक्षाही पशू बनला आहे. त्यामुळे आमच्या सर्वांगीण हलाखीचे मूळ भटांच्या पोटांत आहे. त्यांच्या गोडबोल्या ओठांत नव्हे, हे शेकडा दहा लोकांना पटता पटताच एक शतक काळाच्या उदरांत गडप झाले.

भटेतरांच्या धार्मिक गुलामगिरीच्या थोतांडात देवळांचा नंबर पहिला लागतो. देवळांची उत्पत्ती ब्रह्मदेवाच्या बारशाला खास झालेली नाही. हिंदू धर्माची ही अगदी अलिकडची कमाई आहे. देऊळ हा देवालय या शब्दाचा अपभ्रंश आहे. देवाचे जे आलय -वसतिस्थान - ते देवालय. आमचे तत्त्वज्ञान पहावे तो देव 'चराचर व्यापुनि' आणखी वर 'दशांगुळे उरला.' अशा सर्वव्यापी देवाला चार भिंतींच्या आणि कळसबाज घुमटाच्या घरांत येऊन राहण्याची जरूरच काय पडली होती? बोरीबंदरवर उतरलेल्या नवख्या प्रवाशाला सभागृहात किंवा ताजमहालात जाण्याचा जसा प्रसंग येतो, तसा 'चराचरात व्यापुनी दशांगुळे' उरलेल्या देवाला सारे जग ओसाड टाकून हिंदूंच्या देवळातच येऊन ठाणे देण्याचा असा कोणता प्रसंग ओढवला होता नकळे. बौद्ध धर्म हिंदुस्थानातून परागंदा होईपर्यंत (म्हणजे इसवी सनाचा उदय होईपर्यंत) तरी भारतीय इतिहासात देवळांचा कोठेच काही सुगावा लागत नाही. मग तोपर्यंत आमचे हे हिंदू देव थंडीवाऱ्यात कुडकुडत आणि उन्हातान्हात तडफडत पडले तरी कोठे होते? विद्वान संशोधकांच्या मतें आर्यांच्या ऋग्वेदकाळाची गणना जास्तीत जास्त इसवी सनापूर्वी ७,००० वर्षे धरली, तर इतकी वर्षे हे आमचे मोक्षदाते देव देवळाशिवाय जगले तरी कसे आणि कोठे? आजचा त्यांचा देवळातला थाट पाहिला, तर जिवंत माणसाला एक वेळच्या कोरड्या भाकरीची पंचाईत, पण या देवांना सकाळची न्याहरी, दुपारी पंचपक्वान्नाचे भरगच्च ताट, पुन्हा तीन प्रहरी टिफीन आणि रात्री जेवण! याशिवाय दिवस सुना जायचा नाही. याशिवाय काकड आरत्या, माकड आरत्या, धुपार्त्या, शेजार्त्या आहेतच. कोट्यवधी गोरगरीब हिंदूंना, विशेषत: धर्मश्रद्धाळू हतभागी अस्पृश्यांना थंडीच्या भयंकर कडाक्यात गोणपाटाचे ठिगळही मिळण्याची पंचाईत, पण आमच्या देवांना छपरीपलंग, मच्छरदाणी, गाद्यागिरद्यांशिवाय

भागायचेच नाही. खुशालचेंडू श्रीमंताप्रमाणे असलेल्या अखंड ऐश्वर्यात लोळणाऱ्या देवांची स्थिती देवळे निर्माण होण्यापूर्वी कशी असावी, याची प्रत्यक्ष प्रदर्शने म्हणून तर भिक्षुकशाहीच्या आद्य शंकराचार्यांनी महारवाडे, मांगवाडे, धेडवाडे व भंगीवाडे निर्माण करून ठेवले असावेत काय? आमची खात्री आहे की, देवळे नव्हती तेव्हा आपल्या देवांच्या नशिबी महार मांगा प्रमाणेच

मसणवटीची कर्मप्राप्त राहणी

लागलेली असावी. या राहणीतून आपला उद्धार व्हावा आणि काकड-माकड आरत्यांचे आणि घंटानगाऱ्यांचे ऐश्वर्य आपणास लाभावे, म्हणून आमच्या देवळ्या देवांनी भटांची खूप पायचाटी केली, तेव्हा भटांच्या वेदोक्त मेहरबानीने त्यांना तुरुंगवजा देवळातली भटमान्य राजविलासी राहणी लाभली.

देवळे आणि देव यांची आज कशी विल्हेवाट लावावी याचा विचार करण्यापूर्वी, या दोन संस्था मूळ अस्तित्वात कशा आल्या, याची रूपरेषा वाचकांपुढे ठेवणे जरूर आहे. यासाठी आर्यसंस्कृतीच्या जोडीनेच इजिप्त आणि मेसोपोटेमियाकडे परिणत होत असलेल्या सेमेटिक लोकांच्या संस्कृतीचा प्राचीन इतिहास आपण संक्षेपाने समालोचन केला पाहिजे. आर्यांप्रमाणेच सेमेटिक लोक गुरेढोरे पाळून, आज या ठिकाणी तर उद्या त्या ठिकाणी वसाहत करणारे धाडसी भटके होते. आर्यांनी ऋग्वेद रचनेपर्यंत म्हणजे निसर्गपूजनापर्यंत आपल्या धर्मविषयक कल्पनेची काही तरी ठळक रूपरेषा आखली होती. पण सेमेटिक लोक धर्मविषयक कल्पनेत इतके व्यवस्थित बनलेले नव्हते. आस्ते आस्ते ते निश्चित धर्मकल्पना बनविण्याच्या घटनेत होते. तथापि आर्य झाले काय किंवा सेमेटिक झाले काय, 'धर्म' शब्द उच्चारताच आज आपल्या ज्या काही भावना होतात, त्या भावनांचा त्यावेळी दोघांनाही काही थांग लागलेला नव्हता. आर्यांनी पंजाब सर केल्यानंतर आणि त्यानंतर अनेक शतके त्यांच्या धर्मकल्पनेत देवळे घुसली नव्हती. त्यांच्या संघ-व्यवस्थेत राजन्यांच्या (क्षत्रियांच्या) पाठोपाठ उपाध्यांचा, भिक्षुक-भटांचा वर्ग जरी निर्माण झाला होता, तरी देवळांची कल्पना कोणालाच स्फुरण पावलेली नव्हती. या बाबतीत इजिप्तकडच्या सेमेटिक व सुमेरियन संघांनीच प्रथमत: पुढाकार घेतल्याचे इतिहासावरून दिसते. इजिप्त आणि मेसापोटेमियांत शहरांची प्रथम वस्ती होऊ लागली. त्याचवेळी प्रत्येक शहरात एक किंवा अनेक देवळांचा उगम प्रथम झालेला आढळतो. ही देवळे सामान्यत: राजवाड्यानजीकच असत.

म्हणायला, बौद्धधर्मी अशोक सम्राटाच्या अमदानीपासून बौद्ध भिक्षूंच्या योगक्षेमासाठी आणि स्वाध्यायासाठी ठिकठिकाणी मोठमोठे विहार, लेणी, गुहा, संघ, मंदिरेही अस्तित्वात आलेली होती. पुढे पुढे या संघमंदिरांत महात्मा बुद्धांच्या मूर्ती स्थापन करून त्यांच्या पूजाअर्चा बौद्धांच्या हीनयान पंथाने सुरू केल्या. हिंदुस्थानात देव-देवळांचा उगम शोधीतच गेले, तर तो या बौद्ध विहारांतच बिनचूक सापडतो. **नंतर इसवी सनाच्या ७-८ व्या शतकात भिक्षुकशाहीचे उद्धारक आद्य शंकराचार्य यांचा अवतार झाला.** त्यांनी शुद्धी करून संघटनांत सामील करून घेतलेल्या सिथियनांच्या उर्फ रजपूतांच्या पाठबळाने बौद्धांच्या भयंकर कत्तली करविल्या. त्यांच्या विहारांची नासधूस केली. उरल्यासुरल्या बौद्धांना देशोधडीला लावले. लक्षावधी लोकांना मसणवटीस पार धुडकावले. या दुर्दैवी लोकांच्या नशिबाची माणुसकीही हिरावून घेण्यात आली. अशा रीतीने हिंदुस्थानात हिंदू समाजात अगदी पहिल्यानेच **आद्य शंकराचार्याने अस्पृश्यता निर्माण केली.**

ठिकठिकाणच्या बौद्ध विहारांतल्या पवित्र वस्तूंचा आणि बौद्धमूर्तींचा उच्छेद केला आणि तेथे शंकराच्या पिंडी थापल्या. कित्येक ठिकाणी तर बुद्धाच्या मूर्तीनाच थोडाबहुत फरक करून त्यांना शंकरमूर्तीचा बाप्तिस्मा दिला. अशा रीतीने बौद्ध विहारांचे रूपांतर शंकराच्या देवळांत झाले.

जोपर्यंत चिलीमच नव्हती, तोपर्यंत गांजाची जरूर कोणालाच नव्हती. देवळांच्या चिलमी निघाल्यावर निरनिराळ्या देवांचा गांजा पिकवायला हिंदूंच्या तरल कल्पनेला कसला आयास? शंकराची देवळे निघतात न निघतात, तोच गणपती सोंड हालवीत, मारुती गदा झेलीत, बन्सीधर कृष्ण मुरली मिरवीत एकामागून एक हजर. समाजबहिष्कृत पडल्यामुळे अस्पृश्य ठरलेल्या लक्षावधी लोकांनीही आपल्या जिवाच्या समाधानार्थ म्हसोबा, खैसोबा, चेंडोबा असे अनेक ओबा देव साध्या दगडांना शेंदूर फासडून निर्माण केले. आद्य शंकराचार्यांनी रक्तपाताच्या अत्याचारी पुण्याईवर पुनरुज्जीवित केलेली भिक्षुकशाही जसजशी थरारू लागली, तसतशी जातिभेदाची आणि देवळांची पैदास डुकरिणीच्या अवलादीला बरे म्हणू लागली. हिंदूंच्या देवळांची उत्पत्ती ही अशी झालेली आहे.

शंकराचार्यांनी ब्राह्मणी धर्माच्या पुरस्कारासाठी बौद्ध धर्माचा नायनाट केला. त्यातल्या सुडाची नांगी इतकी भयंकर जहरी व खुनशी होती की, चालू घटकेपर्यंत बौद्धधर्माचा दिवसाढवळ्या अपमान व उपहास करीत आहे. हिंदुजनांच्या मनात

बौद्धद्वेषाचे पेरलेले भिक्षुकशाही विष आज कसे थैमान घालीत असते, हे वाटेल त्या बौद्ध लेण्यात पाहून घ्यावे. वास्तविक या विहारात किंवा लेण्यांत महात्मा बुद्धाचे बौद्ध भिक्षू 'अहिंसा परमो धर्म:' चे तत्त्वचिंतन आणि भूतदया-क्षमा-शांती या सात्त्विक गुणांचा परिपोष व प्रसार करीत असत. शंकराचार्यांचा भिक्षुकी हात या विहारांवरून फिरताच त्यांची खाड्कन स्मशाने बनली. ते गरीब जनसेवक बौद्ध रसातळाला गेले. त्यांचा अहिंसावाद हवेत वितळला. ताबडतोब प्रत्येक लेण्यात एकेका उग्र देवाची अगर देवीची देवळे उगवली आणि त्यांना कोंबड्या-बकऱ्यांच्या कंदुऱ्यांनी संतुष्ट करणाऱ्या भक्तजनांच्या टोळ्या लाखांनी मोजण्याइतक्या फुगल्या. यावेळी अठरा पुराणांचीही भटी पैदास झालेली असल्यामुळे, हिंदू समाजातल्या व्यक्तिमात्राची नातीगोती जरी जातिभेदाच्या घरटात वस्त्रगाळ भरडली गेली होती, तरी देवांच्या आणि देवींच्या गोतावळ्यांची जाळी सताड मोकाट सुटलेली होती. माणसांप्रमाणे

देवांच्याही मागे बायकामुलांची लचांडे

निर्माण झाल्यामुळे, पार्वती ही जरी जगन्माता - साऱ्या विश्वाची आई - असली, तरी ब्राह्मण कवींच्या कल्पनेच्या मुक्तीसाठी तिचे गंजड शंकरांशी लग्न लागून, कधी स्मशानांत तर कधी हिमालयात, भैरव पिशाच्चादि सेवक गणांच्या संगतीत तिला संसार करणे भागच पडले. सृष्टीविधात्या ब्रह्मदेवाला, सृष्टी उत्पन्न झाल्यावर, विष्णूच्या बेंबटातून खेचून काढणाऱ्या भिक्षुकशाहीने असली देवदेवींची गोतावळ्यांची लफडी इतकी निर्माण केलेली आहेत की, त्यांच्या वंशवेलात सद्धर्माचाही थांग आज लागणे मुष्किलीचे होऊन बसले आहे. फार दूर नको, लोणावळ्याजवळची कार्ला लेणी पहा. ही वास्तविक बौद्धांची. तेथल्या त्या ओऱ्या, ते दिवाणखाने, ते स्तूप, साऱ्या बौद्धांच्या स्वाध्यायाश्रमाच्या जागा. येथे बाहेर एक देवी प्रगट झाली. तिचे नाव एकवीरा. हिला वेहेरची देवी असेही म्हणतात. ही म्हणे पांडवांची बहीण. हिच्यासाठी भीमाने एका रात्रीत ही लेणी कोरून काढली. हिचा दुसरा इतिहास काय, तर ही रेणुका, परशुरामाची आई. स्वत: परशुरामच जेथे अमानुष क्रौर्याचा पुतळा व पुरस्कर्ता, तेथे त्याची ही एकवीरा मातोश्री बोकडाच्या कंदुरीशिवाय भक्ताला कशी प्रसन्न होणार? चैत्र पौर्णिमेची कार्ल्याची जत्रा मोठी दांडगी. हजारो मराठे, कोळी, बरेचशे कायस्थ प्रभू वगैरे भटेतर लोक यावेळी तेथे नवस फेडायला जातात. नवसापायी

कडकडीतपणा आणि जागृतपणासुद्धा ऐन प्रसंगी निरर्थक ठरला. **जेथे देवच स्वत:चे संरक्षण करू शकला नाही, तेथे भटांनी तरी का विनाकारण प्राण द्यावे** आणि भट-दलालांच्या मार्फत राजकारणापासून तो जनानखान्यापर्यंतची दलाली देवांशी किंवा देवांच्या नावावर करण्यास सवकलेल्या हिंदू राजांनी देवासाठी व देवळासाठी काय म्हणून शस्त्र उचलावे? सगळीच जेथे बडवेगिरी, तेथे धर्माच्या पोकळ नावासाठी आणि पापपुण्याच्या पाचकळ कल्पनेसाठी कोण कशाला आपला जीव धोख्याात घालतो? तोपर्यंत प्रसंग आला नाही, तोपर्यंत लघुरुद्र, महारुद्र चालूच आहेच.

गचगचीत तूप पोळीचे ढीग

पानावर आयते येऊन पडत आहेत आणि दक्षिणेच्या मोहरा-पुतळ्यांनी कडोसरी तट्ट फुगत आहे, तोपर्यंत देवांचा आणि देवळांचा धार्मिक दरारा आणि भट-दलालांच्या धर्म प्रवचनाचा खरारा! पण प्राणावर बेतली तर देवाला कोण पुसतो आणि देवळासाठी कोण लेक रडतो! मानला तर देव, नाहीतर धोंडा आणि मानले तर देऊळ, नाहीतर कुंटणखाना! **देवाच्या मूर्तीसाठी आणि देवळांच्या कीर्तीसाठी प्राणार्पण करणारा एक तरी भट दलाल इतिहासात कोण दाखवून देईल तर त्याला वर्षभर आमची माला फुकट देण्यात येईल. म्हणे ब्राह्मणांनी धर्म जागविला!**

आता या आमच्या धर्माच्या देवळांत कसला धर्म वावरत असतो, हे पाहिले पाहिजे. मूर्तिपूजा अथवा प्रतीक पूजा 'अनादिमध्यांतमनंतवीर्यम्' अशा परमेश्वरचिंतनार्थ उपयोगी पडणारे एक सुटसुटीत साधन म्हणून काही काळ क्षम्य ठरेल व आजपर्यंत ठरलीही. परंतु **देवळातली ही मूर्ती म्हणजे देव नव्हे. केवळ धोंडा.** भातुकलीच्या खेळांतल्या बाहुलीसारखी क्षुद्र वस्तू. ही वस्तुस्थिती पुजारी भट दलालापासून तो तिच्यापुढे कपाळे घासणाऱ्या भक्ता-भक्तिणीपर्यंत सर्वांना स्वच्छ माहीत असते. असल्या धोंड्यांची पूजा प्रार्थना करून आत्मोन्नती होणे शक्य नाही आणि प्राणावर बेतली तर हा श्रृंगारलेला दगड स्वत:चे किंवा भक्तांचे मुळीच संरक्षण अगर तारण करू शकत नाही, हे प्रत्येक हिंदुमात्राला कळत असूनही देवळांतल्या घंटा बडवायला सांजसकाळ **कोट्यवधी हिंदू काय म्हणून देवळांत जातात?** बाप, आजे, पणजे, गेले म्हणून जातात, का त्यांना एखादी गुप्त जादू अथवा मधुमुख विषघट असे कारस्थान त्यांना तेथे ओढून

नेते? हिंदू लोकांची देवळ्या देवांविषयी भावना जर अस्सल आणि आत्यंतिक प्रेमाची असती, तर हिंदूस्थानात मुसलमानी बडग्याला एकही देऊळ व एकही देव खास बळी पडला नसता. अर्थात् नाटके, सिनेमा, तमाशांची थिएटरे ही जशी क्षणभर विरंगुळ्याची ठिकाणे, करमणूकच्या करमणूक आणि पटला काही उपदेश तर पटला, नाही तर जागच्या जागी निसटला. यापेक्षा देवळाची विशेष किंमत हिंदू लोकांनी मुळीच बाळगलेली दिसत नाही. तरीही देव देवळाविषयी शाब्दिक प्रेमाचा हिंदू जिव्हेचा धबधबा पहावा तो त्याच्या धडपडाटापुढे गिरसप्पा नायगाराच्या कानठळ्या बसतात! हे काय भटबंगाल आहे?

हे भटबंगाल हिंदुस्थानच्या नकाशात सापडणारे नसून ते थेट भटाच्या पोटात आहे. **देवळांचा धर्म म्हणजे भटांच्या पोटापाण्याचे गुप्त मर्म आहे.** या मर्माचे वर्म अफाट भटेतरांना कधीच उमगू नये, म्हणून भटांनी अठरा पुराणांची पैदास करून ठेवलेली आहे. क्रांतीकारक आणि सत्यशोधक ग्रंथ कितीही असले तरी देवळांवर देह जगविणाऱ्या या भूदेवांचा विशेष मारा हा गीता व उपनिषदादी आचारविचार या पुराणांवरच असतो. पुराणांचा पाचकळपणा प्रगट करण्याचे येथे प्रयोजन नाही. पुराणांच्या पचनी पडलेला प्रत्येक प्राणी ईश्वरविषयक कल्पनेत इतका पागल बनतो की, दगड्या **देवाच्या पायाऐवजी भटाच्याच पायावर टाळकी घालतो आणि त्याचे पाय धुतलेले पाणी 'पवित्र तीर्थ' म्हणून घटाघटा पितो.** देवळात कथा, कीर्तने, पुराणे, प्रवचने होतात. पण

सर्वांची झाप छिनाल भागवतावर

आणि पाचकळ पुराणांवर. या पुराणांच्या श्रवण मनन निदिध्यासाने हिंदू स्त्रीपुरुषांच्या मनावर कसकसले घाणेरडे व विकृत परिणाम आजपर्यंत झाले, आज होत आहेत व पुढे होतील, याची नीटशी कल्पना राज्यकर्त्या इंग्रजांना आणि अंमलबजावणी व न्याय चौकशी खात्यावरच्या त्यांच्या आय.सी.एस. गोऱ्या बृहस्पतींना होणेच शक्य नाही. म्हणूनच भटी पुराणांतून केलेल्या भटेतरांच्या बीभत्स नालस्तीच्या दंशाच्या वेदना त्यांना भासत नाहीत आणि एखाद्या जागृत सुधारक भटेतराने त्या वेदना व्यक्त करण्यासाठी उघड उघड जोडे पैजार करून भिक्षुकशाहीची शेंडी गदगदा हालविली, तर त्याचे खरे रहस्य अजमावण्याची या परक्या गोऱ्या न्यायाधीशांना काही भावनाच नसते. अर्थात त्याच्या **न्यायाचा काटा**, धोंब्याच्या आडव्या-उभ्या घावाप्रमाणे, पुराण-मंडणावर, म्हणजे **भिक्षुक**

असहकाराच्या दलामली हव्या तरी कशाला? दहा वर्षांपूर्वीपर्यंत राजकारणी त्रांगड्यांच्या जोरावर हिंदूंचे सर्वांगीण पुनरुज्जीवन आणि एकजिनसी संघटन करण्याची मिजास मारणारी भटेंसुद्धा आज सामाजिक सुधारणेच्या तुणतुण्यावर आपल्या भिक्षुकी अकलेच्या छकड्या गाऊ लागली आहेत व देवळांनी थेट परमहंस स्थितीला नेऊन भिडविलेल्या हिंदू जनांना हे राजकारणी आणि समाजकारणी नसते उपद्व्याप हवेत कशाला? पण ज्या अर्थी हे उपद्व्याप चालू आहेत, त्या अर्थी धर्म-नीति-न्याय आणि सामाजिक संघटनांच्या कामी हिंदूंची देवळे आणि त्यांतले देव म्हणून पूजलेले दगडधोंडे अखेर मातीमोल ठरल्याचेच सिद्ध होत आहे. सोमनाथाच्या टाळक्यावर महंमद गझनीचा लत्ताप्रहार पडल्यापासूनचा हिंदू देवळांचा इतिहास पाहिला तर गंजड गोसावडे, ऐदी भिकारी, उनाडटप्पू गुंड आणि पोटभरू भट यांची चंगळ उडविण्यापलीकडे या देवळांनी हिंदूधर्म, हिंदसमाज आणि न्यायनीती यांच्या प्रगतीला सपशेल कुंठविण्याच्या कुंटणपणापेक्षा विशेष काहीही केलेले नाही, हेच दिसून येते.

हिंदूस्थान दरिद्री झाला, मातीतून अन्न काढणारा शेतकरीवर्ग भिकेला लागला, देशी धंदे ठार मेले, मध्यम वर्ग नामशेष झाला, सुशिक्षित पदवीधरांची उपासमार बोकाळली, इत्यादी इत्यादी वगैरे वगैरे आरडाओरड करण्यांतच राजकारणी अकलेच्या कवायती करणाऱ्या ब्रह्मांड पंडितांनी हिंदुस्थानातील देवळांत केवढी अपार संपत्ती निष्कारण अडकून पडली आहे आणि तिचा उपयोग देशोद्धाराच्या कामी न होता, लुच्च्या-लफंग्या - चोर-जाट-ऐदी-हलकटांच्या चैनीसाठी कसा होत आहे, इकडे आता कसोशीने लक्ष देण्याची वेळ आली आहे. दुष्काळाने कोट्यवधी लोक देशात अन्नान्न करून मेले, तरी देवळांतल्या दगडधोंड्यांना शिरा केशरीभाताचा त्रिकाळ नैवेद्य अखंड चालूच आहे. हजारो उमेदवार ग्रॅज्युएट तरूण उदरभरणासाठी भया भया करीत फिरत असले, तरी अब्जावधी रुपयांचे जडजवाहीर व दागदागिन्यांनी देवळांतल्या दगडधोंड्यांना शृंगारथाट बिनतक्रार दररोज चालूच आहे. **देशातला शेतकरी कळण्याकोंड्याला आणि घोंगडीच्या ठिगळाला महाग होऊन देशोधडीला लागला तरी देवळांतल्या भटसेनेच्या पोटाच्या चढत्या कमानीला एवढाही खळगा आजपर्यंत कधी पडला नाही.** विद्येची चार अक्षरे शिकवा हो शिकवा, म्हणून शेकडा ९६ जिवांचा सारखा कंठशोष चालू असतानाही, देवळाच्या घुमटाखाली लाखो महामूर्ख भट, गोसावडे,

गंजड आणि टगे गंधभस्म रुद्राक्षांच्या पुण्याईवर पोट फुटून वांती होईपर्यंत परार्धावरी पल्ले धान्याचा बिनबोभाट फडशा पाडीत असतात.

देवळांच्या छपराखाली ब्रह्मचाऱ्यांचे वंश

किती वाढतात, पती नसताही किती पतिव्रता पुत्रवती होतात, किती गोसावडे सावकारी करतात, किती गुरुमहाराजांचे मठ गोकुळकाल्यात कटिबंध बुडतात आणि किती पळपुट्या छंगी भंगी टग्यांचे थर तेथे खुशालचेंडू प्रमाणे जगतात या गोष्टींची न्यायनिष्ठुरतेने जर कस्सून तपासणी होईल, तर मुसलमानांनी देवळांवर घाव घालण्यापूर्वी किंवा बोल्शेविझम्‌वजा विचारांची वावटळ उठण्यापूर्वी अभिनव विचारक्रांतीचा तरुण हिंदू संघ निराशेच्या झटक्यात या देवळांची राखरांगोळी करायला अस्तन्या वर सारून पुढे कधी काळी सरसावलाच तर त्यात आश्चर्य वाटायला नको. **धर्मासाठी उभारलेल्या देवळांचा धर्म आज इतका सैतानी बनलेला आहे की, त्याचे उच्चाटन केल्याशिवाय हिंदू जनांचे अस्तित्व यापुढे बिनधोक टिकणे बरेच मुष्किलीचे आहे.** देवळे जर हिंदुधर्माची मंदिरे, तर तेथे अखिल हिंदुमात्रांचा प्रवेश अगत्य झालाच पाहिजे. परंतु, सामाजिक बाह्यप्रदेशात भटांनी माजविलेला जातिभेद व जातिद्वेष या धर्ममंदिरातूनच उगम पावल्यामुळे, **देवळे म्हणजे हिंदूंच्या जातिद्वेषाची नरककुंडेच** म्हटली तरी चालतील. स्वजातिवर्चस्वासाठीच जेथे भिक्षुकांनी देवदेवळांचे पर्वतप्राय दगडधोंडे आपल्या अचाट कल्पनेतूनच प्रसविले, तेथे देवळे 'हिंदूंची' म्हणून जरी मनात मिरविली तरी ती **'भटांची खास मिरास'** या भावनेनेच आजपर्यंत चालू आहेत. धर्माची गंगा देवळांत, देवळांचा गंगाराम भट आणि भट म्हणजे सर्व हिंदू समाजाचा जन्मसिद्ध पिता, गुरू, न्यायाधीश, मोक्षदाता आणि भूदेव. अखिल हिंदू जनांनी आपले सर्वस्व फुंकून देवळांच्या आणि देवांच्या पायांवर ओतले, तरी देऊळ आणि देव यांचा खरा मालक भटच. त्याच्याशिवाय देव कोणाचीच पूजा घेत नाही. कोणी आडदांड भटेतर बळेच करू म्हणेल तर देव ती मान्य करीत नाही. लागलीच तो भंगतो. त्याला दरदरून घाम फुटतो. त्याला इन्फ्लुएन्झा होतो. मग तो नवसाला फळत नाही. शेजारतीला निजत नाही. काकड आरतीला उठत नाही. नैवेद्याचे ताट चाटीत नाही. पालखीत बसत नाही. देवाला एखादी देवी असली तर तिच्याही रंगमहलात जात नाही. विडा खात नाही. खाल्ला तर गिळत नाही आणि थुंकतही नाही, असा मोठा हाहा:कार उडतो. पोटापाण्याची काळजी

reformer) या नात्याने लोकशाहीची शपथ घेऊन, आम्ही स्पष्ट म्हणतो की, **ही देवळे नसून सैतानखाने आहेत.** हिंदूसंघातल्या माणसामाणसांतच असली दुस्मानी सुलतानी गाजविणाऱ्या देवळांच्या पुरस्कर्त्यांच्या शुद्धिसंघटनांच्या वल्गना किती दांभिकपणाच्या आणि लुच्चेगिरीच्या आहेत याचा वाचकांनीच विचार करावा.

सध्या लोकशाहीचे वारे वाहत आहे. व्यक्तिमात्रांच्या स्वातंत्र्याला विरोध करण्याची आज कोणाचीही प्राज्ञा नाही. अशा वेळी हिंदू देवळांतही लोकशाहीची वावटळ घुसणे अगत्याचे आहे. राजकीय स्वातंत्र्याच्या वल्गना करणाऱ्यांनी इतर क्षेत्रांतल्या गुलामगिरीची आणि गुलामगिरीप्रवर्तक सर्व संस्थांची राखरांगोळी केली पाहिजे. हिंदू समाजात माणूसघाण पसरविणाऱ्या देवळांची विल्हेवाट लावण्याचे तीन मार्ग आम्ही हिंदुजनांना सुचवीत आहो.

पहिला मार्ग:

पहिला मार्ग बहिष्काराचा. हा लिबरली बिरबलगिरीचा 'मवाळी' मार्ग आहे. हिंदूंच्या देवळांत भटांशिवाय हिंदूंच्या प्रवेशाचा पूजनाचा धर्मदत्त अधिकार जर लाथाडला जात असेल, **तर ती देवळे 'हिंदूंची' नव्हेत, ती सैतानांची स्मशानमंदिरे समजून त्यावर बहिष्कार टाकावा.** त्यांना आजपर्यंत फाजील दानधर्मावर जगविल्याच्या मूर्खपणाबद्दल एक सणसणीत तोंडात मारून घ्यावी आणि यापुढे त्यांना जगविण्याचा किंवा नवीन देवळांच्या पैदाशीचा प्रत्यक्षाप्रत्यक्ष प्रयत्न न करण्याविषयी **'आईची शपथ'** घ्यावी. हा उपाय खरा, पण त्यातही एक उपाय आहे. या उपायाने देवळांचे पापी डोल्हारे जमीनदोस्त होण्यास कालावधी लागेल आणि तोपर्यंत हिंदूंच्या जीवनात अधिकाधिक किडे पडण्याचा क्रम मात्र मुळीच बंद पडणार नाही. दूरदृष्टी भटांनी प्रत्येक देवस्थानाची गंगाजळी इतकी तुडुंब ठेचून भरलेली आहे की, साऱ्या भटेतर दुनियेने देवळांवर जरी बहिष्कार घातला, तरी देवळांचा 'वर्णाश्रमी सनातन' सवता सुभा भटजात बिनबोभाट आणखीन दहा शतके चालवील. अखिल ब्राह्मणेतर दुनिया जरी निसर्गधर्मानुसार आपल्या मातेच्याच उदरी जन्मत असली, तरी एकटी ब्राह्मण जातच फक्त ब्रह्मदेवाच्या तोंडातून जन्मलेली असल्यामुळे, त्या चारतोंड्या सृष्टीविधात्याची सारी इलमबाजी ब्राह्मण जातीत बिनतोड धगधगत असते. अशा इलमी जातीच्या सवाई ब्रह्मदेवांना असा नाही तर तसा पेच घालण्याच्या कामी कोण मानवाचा कार्टा विरोध करू शकेल? जुने देव आणि जुनी देवळे किफायतशीर होणार नाहीत या दूर धोरणाने,

त्यांनी आतापासूनच नव्या धर्तीच्या देवळांचा उपक्रम सुरू केला आहे. आज जे पुतळे दिसत आहेत, नवीन नवीन बनत आहेत आणि त्यापायी जनतेचे लक्षावधी रुपये कायदे ठाकठीक चापांतून बिनबोभाट दडपले जात आहेत. त्याकडे किंचित विचारपूर्वक पहा, म्हणजे आमच्या शंकेची मखखी समजून येईल. **आज मुंबईच्या बॅकबेवर दिसणारे साखळदंडाचे चार खांब थोड्याच वर्षांत टोलेजंग देवळात रूपांतर पावतील** आणि बाबुलनाथी घुमटांच्या उंचीशी स्पर्धा करणाऱ्या त्या देवळांतला टिळकेश्वर भक्तांच्या नवसाला २४ तासातून ४८ वेळा भसाभस प्रसन्न होऊ लागेल. तात्पर्य, बहिष्काराचा हा मार्ग दिसतो तितका खटकेबाज उपायांचा नव्हे.

दुसरा मार्ग:

दुसरा मार्ग वहिवाटीच्या धाब्यावर बसवून, किंबहुना वहिवाटीचा चेंदामेंदा करून. हिंदुत्वाच्या ठळक सबबीबर **अखिर हिंदू जनांनी देऊळ प्रवेशाचा आणि देवपूजेचा अधिकार धिटाईने बजावावा.** वहिवाट ही रूढीचीच सख्खी बहीण. तिची पर्वा षंढ, गुलाम आणि मूर्ख यांनीच करावी. 'आम्ही हिंदू आहोत. आम्हाला देवळांत शिरून देवदर्शन घेण्याची परवानगी देता का हो' म्हणून लेखी-तोंडी आर्जव - वेंगाडणी करणाऱ्या उमरावतीच्या हिंदूंत आणि 'आम्ही स्वराज्याला पात्र आहोत, आम्हाला देता का हो स्वराज्य?' म्हणून काँग्रेसी वेंगाडणी करणाऱ्या हिंदी लोकांत काय फरक? **स्वराज्याचा प्रश्न माशाने गिळलेल्या माणकाचा, तर देवळाचा प्रश्न भटाने गिळलेल्या धर्माचा.** धर्मात सरकार हात घालीत नाही, अशी एक गैरसमजूत रूढ आहे. धिटाईने देवळांत प्रवेश करण्याच्या अगर देवपूजेच्या बाबतीत जर भटांच्या बाजूने सरकारी कायदा आडवा येत असेल, तर भटेतर अखिल हिंदुजनांच्या हिंदुत्वाचा तो अपमानच होय. असा अपमान सहन करण्यापेक्षा सत्याग्रह करून मेलेले काय वाईट? मात्र, हा निर्वाणीचा प्रश्न दगड्या देवदेवींची पूजा करण्यास हपापलेल्या अंधश्रद्धाळू हिंदूंचाच आहे. नवमतवादी सुधारकांना देवदेवळांची गुलामगिरी यापुढे साफ नको आहे.

तिसरा मार्ग:

कोणत्याही गोष्टीचे प्राचीनत्व मानवी प्रेमाशी घट्ट चिकटून बसते. ती गोष्ट त्याज्य असली तरी मग तिचा त्याग करणे माणसाच्या जिवावर येते. पण त्यागाशिवाय कोणत्याही बाबतीत प्रगती होणे शक्य नाही. हा सनातन निसर्गधर्म

माणसांच्या आजाराचा होत असलेला व्यापार, शेतकऱ्यांच्या वाढत्या आत्महत्या... हे आजचं वास्तव आहे.

अर्थात सर्वसामान्य जनता विदेशी कंपन्यांचे व येथील धनदांडग्यांचे हे खेळ मूकपणे बघत बसलेली नाही. वसंतात जसं प्रत्येक कानाकोपऱ्यात फुल फुलायला लागतात, तसच देशभरात निरनिराळ्या ठिकाणी लोकांनी एकत्र यायला, संघटीत व्हायला, आणि आपले संघर्ष बुलंद करायला सुरुवात केली आहे. आत्ता जरी हे संघर्ष छोटे असले, तुटक असले, तरी भविष्य या छोट्या छोट्या संघर्षातच दडलेलं आहे. ते जेव्हा मजबूत होतील, एकत्र येतील आणि आणखी लोक या लढ्यात सामील होतील तेव्हा ते एक मोठी ताकद बनतील.

आपल्याला बघ्याची भूमिका सोडली पाहिजे, चांगल्या भविष्याची स्वप्न पाहिली पाहिजेत, जग बदलू शकतं ह्यावर विश्वास ठेवला पाहिजे. हो दुसर जग शक्य आहे. पण त्यासाठी आपलेही छोटे छोटे लढे सुरु केले पाहिजेत. ते एकत्र येणारच. हिमालयातल्या छोट्या छोट्या नद्यांचे प्रवाह एकत्र येऊन त्यांची गंगा बनते तसंच ह्न म्हणूनच हे व्यासपीठ,'लोकायत'.

भारतातील वैदिक काळापासूनचा विचार म्हणजे लोकायत. लोकायत ही दैववाद झुगारणारी वास्तववादी, विवेकवादी जीवनदृष्टी आहे. जीवन सम्यक रितीने जगण्याचा हा विचार आहे. समस्या मानवनिर्मित आहेत, त्यापासून पळून न जाता त्यांना सामोरे गेले पाहिजे, ही प्रेरणा लोकायती विचार आम्हाला देतात. ही परंपरा आम्ही स्वीकारतो. म्हणूनच या व्यासपीठाचे नाव लोकायत. समान विचारसरणीच्या कार्यकर्त्यांबरोबर, ज्यांना हे जग बदलण्यासाठी आपणही काही करावं अस वाटतं त्यांच्या सहकार्याने आम्ही विविध कार्यक्रम राबवतो, ते खालील प्रमाणे आहेत.

- समाजातील विविध समस्या, विशेषत: विकासाच्या नावाखाली उध्वस्त होत असलेले जनजीवन, जातीय दंगे, चंगळवाद, अमेरिकेची दडपशाही, इ. विषयांवर माहितीपटे-चित्रपट दाखवले जातात. त्यावर चर्चा घडवली जाते. त्यातून प्रश्न समजून घेण्यास मदत होते. महाविद्यालयांमधूनही असे फिल्म क्लब चालू केले आहेत.
- हॉस्पिटल्सचे खाजगीकरण, शहरातील सार्वजनिक वाहतूक समस्या, अणुऊर्जेची घातकता, पर्यावरण यांसारख्या लोकांच्या जिव्हाळ्याच्या प्रश्नांवर व्यापक जनजागृतीचा प्रयत्न केला जातो. त्याशिवाय 'पेप्सी-कोक भारत छोडो', 'आता अजून भोपाळ नको', 'अणुऊर्जेचे घातक परिणाम', 'न्यायव्यवस्थेचे उत्तरदायित्व आणि सुधारणा' इ. प्रश्नांवर जनजागृती करतो. त्यासाठी पथनाट्य, पोस्टर प्रदर्शन, गाणी अशा कलाप्रकारांचा वापर केला जातो.
- कॉलेजमधील तरुणांना एकत्र आणून वस्त्यांमधील मुलांच्या शिक्षणाचा प्रकल्प हाती घेतला आहे.

- आगाज़ हा फिल्म आणि सांस्कृतिक क्लब आम्ही चालवतो. समाजातील निरनिराळ्या समस्या कला आणि सांस्कृतिक मार्गाने ह्न नाच, गाणी, नाटक, चित्रपट इ. माध्यमांमधून जनजागृतीचा प्रयत्न असतो.
- तरुणांशी संवाद साधण्यासाठी अनेक वैचारिक, सांस्कृतिक कार्यक्रम महाविद्यालयांमध्ये राबवण्यात येतात.
- महिलांच्या प्रश्नांवर नाटक, चित्रपट, माहितीपट ह्या माध्यमांतून कॉलेजेस व वस्त्यांमध्ये काम करतो.
- या सर्व प्रश्नांवर काम करताना आवश्यक विषयांवर आम्ही पत्रके व पुस्तकेही प्रकाशित करतो.

मित्रांनो, तुमच्या पर्यंत पोहोचण्याचा हा छोटासा प्रयत्न. तुमच्यापैकी अनेकांना आम्ही परिचित नाही. तरीही आम्ही व्यक्त केलेल्या विचारांशी आपण सहमत व्हाल असा आम्हाला विश्वास वाटतो. नुसतेच सहमत नाही तर यामधे आपला सहभागही आवश्यक आहे. तुम्ही आमच्याशी खालील पत्त्यावर संपर्क करू शकता.

लोकायत
नवनिर्माणाचे व्यासपीठ

संपर्क पत्ता: (पुणे)
लोकायत, सिंडिकेट बँकेसमोर,
लॉ कॉलेज रोड, नळस्टॉप जवळ, पुणे - ४.

संपर्क फोन:
अलका : ९४२२३ १९१२९
ऋषिकेश: ९४२३५ ०७८६४

(दर रविवारी ह्या पत्त्यावर सायं ५ ते ७ ह्या वेळात मिटींग होते.)

- **Email:** lokayat.india@gmail.com
- **Website**: www.lokayat.org.in
- **Mailing list**: lokayat.pune@lists.riseup.net

If you want to subscribe to the mailing list, then send a blank email to lokayat.pune-subscribe@lists.riseup.net